

การศึกษาวิเคราะห์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของอนาคาริก ธรรมปาละ
An Analytical Study of the Revival of Buddhism
by Anāgārika Dhammapāla

พชรวีร์ ทองประยูร*

Pacharawee Thongprayoon

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: pat.wee32@gmail.com

Received : July 26, 2020

Revised : September 13, 2020

Accepted : October 11, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของอนาคาริก ธรรมปาละ” มีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ ได้แก่ (๑) เพื่อศึกษาประวัติของอนาคาริก ธรรมปาละ (๒) เพื่อศึกษาบทบาทด้านการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของอนาคาริก ธรรมปาละ (๓) เพื่อวิเคราะห์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของอนาคาริก ธรรมปาละ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากเอกสารวิชาการที่นักวิชาการได้ทำการศึกษา จนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันและได้นำออกเผยแพร่

ผลการศึกษาพบว่า อนาคาริก ธรรมปาละ เกิด ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๗ มรณภาพ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ รวมสิริอายุได้ ๖๙ ปี มีชื่อก่อนที่จะมาเป็นอนาคาริก ธรรมปาละว่า ดอน เดวิด เหวะวิตารเน เกิดในตระกูลชาวพุทธผู้มั่งคั่งในเมืองโคลัมโบ ตำบลเปตตาท ประเทศศรีลังกา อนาคาริก ธรรมปาละได้ตั้งใจไว้ตั้งแต่ต้นว่า หากจะตายก็จะขอตายในเพศบรรพชิต อนาคาริก ธรรมปาละได้ก่อสร้าง วัดมูลคันธกุฎีวิหาร ขึ้นที่สารนาถ เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมากมาจนถึงปัจจุบันนี้ อนาคาริก ธรรมปาละได้บรรพชา ณ วัดมูลคันธกุฎีวิหาร ในปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มีฉายาว่า “ภิกษุ ศรีเทวมิตร ธรรมปาละ” อนาคาริก ธรรมปาละ เป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุด ในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย หลังจากที่พระพุทธศาสนาเกือบจะสูญหายไปแล้ว และเป็นผู้ก่อตั้งสมาคมมหาโพธิ์เพื่อเรียกร้องเอาพุทธสถานพุทธคยาในอินเดียกลับคืนมาเป็นของชาวพุทธ นอกจากนี้ท่านยังเป็นชาวพุทธคนแรกในยุคปัจจุบัน ที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปต่าง ๆ คือเอเชีย อเมริกาเหนือและยุโรป การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของท่านเกิดจากแรงจูงใจ ที่ได้พบเห็นสภาพ ที่ทรุดโทรม ของสังเวชนียสถานพุทธคยา

* นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Arts Program in Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ที่ตกอยู่ในการครอบครองของพวกฮินดูมหันต์ ท่านได้อธิษฐานต่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ว่าจะทำการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้กลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง เพื่อเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในที่สุดการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียก็ประสบผลสำเร็จ ชาวอินเดียจำนวนมากภายใต้การนำของ ดร.บี.อาร์.เอ็ม.เบ็ดการ์ กว่า ๓ แสนคน เข้าร่วมปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ รับเอาพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ทำให้พระพุทธศาสนากลับมาเจริญขึ้นอีกครั้งในอินเดีย

ปัจจุบันนักแสวงบุญชาวพุทธเดินทางสักการะพุทธคยา ซึ่งเป็นสถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าสมกับที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวพุทธทั่วโลก ซึ่งปัจจุบันพุทธคยาได้รับการขึ้นทะเบียนจากองค์การยูเนสโกเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของโลก

คำสำคัญ : การฟื้นฟู; พระพุทธศาสนา; อนาคตาริก ธรรมปาละ

Abstracts

This thesis entitled “An Analytical Study of the Revival of Buddhism by Anāgārika Dhammapāla” has three objectives: (1) to study the history of Anāgārika Dhammapāla, (2) to study Anāgārika Dhammapāla’s role in the revival of Buddhism and (3) to analyze Anāgārika Dhammapāla’s revival of Buddhism. This is a qualitative research done by studying academic documentaries.

In the research, it was found that Anāgārika Dhammapāla was born on 17 September, 1864 in the wealthy family of Buddhism in the city of Colombo, Pettah sub-district, and died on 29 April, 1933; his total age was of 69 years. Before he was named ‘Anāgārika Dhammapāla’, he was named ‘Don David Heva Vitārane’. In early childhood, he was determined that if he were to die, he would die in the form of renouncer and thereby becoming a novice in the temple of *Mūlagandhakutivihāra* in the end of the year 1932 whereby his Buddhist monk’s name was given as ‘*Bhikkhu Siri Devamitta Dhammapāla*’. It is said that Anāgārika Dhammapāla was an exceptional person who pioneered the revival of Buddhism in India after long recession. In this matter, he also established the Association of Mahabodhi in order to taking back Bodh Gaya wherein the Buddhist site located to the Buddhist control and he was regarded as the first Buddhist man in that period who propagated Buddhism to various continents, Asia, America and Europe. It is strongly believed that his chief motivation in the revival of Buddhism was inspired by seeing the ruined Buddhist sites in Buddhagaya where

occupied by the Hindu monastery's abbot or Mahant position for over centuries. Therefore, he made resolution in front of the Bodhi Tree where the Buddha got Enlightenment to re-establish Buddhism in the prosperous way in order to centralize the propagation of Buddhism. Finally, the revival of Buddhism was obviously made where many people come to follow Buddhism again. In the analysis, it was clearly found that Dr. B. R. Ambedkar who used to follow Hinduism converted more than three hundreds thousands of untouchables to Buddhism through taking refuge in the Triple Gems. By virtue of this, it appeared that many Indians from various castes converted to Buddhism later on and thereby bringing prosperity to Buddhism again in India.

Furthermore, many Buddhist pilgrimages once came to pay respect to one of the four places of Buddhist sites proved such a claim due to its being sacred place of Buddhism. Suffice it to say that Bodh Gaya deserves to be the Buddhist place of appreciation to the whole world resulting in the world licensing as the world heritage of the cultural heritage given by UNESCO.

Keywords: The Revival; Buddhism; Anāgārika Dhammapāla

บทนำ

พระพุทธศาสนากำเนิดขึ้นทางตอนเหนือของประเทศอินเดีย และบางส่วนของประเทศเนปาล ในดินแดนชมพูทวีป พระพุทธศาสนาเคยเจริญรุ่งเรือง ในดินแดนแถบนี้เรื่อยมา จนกระทั่งจะหายสาบสูญไปจากดินแดนแห่งมาตุภูมิ มหาวิทยาลัยนาถันทาเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรือง และยิ่งใหญ่ของพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมโทรม จนการสูญสิ้นของพระพุทธศาสนาด้วยเมื่อกองทัพมุสลิมเติร์ก (เป็นชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในที่ราบสูงอนาโตเลีย อพยพมาจากทางทิศตะวันออกของตุรกี) ยกทัพเข้าเผาทำลายมหาวิทยาลัยนาถันทา พร้อมทั้งฆ่าพระสงฆ์เป็นจำนวนมาก จนนาถันทาก็สลายไปพร้อมกับที่พระพุทธศาสนาก็ดูสูญสิ้นไปจากประเทศอินเดีย^๑

ถึงยุคที่อังกฤษปกครองอินเดีย แล้วเริ่มขุดค้นพบโบราณสถาน ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจำนวนมาก พบจารึกบนแผ่นหินและเสาหิน ในภูมิภาคต่าง ๆ ของอินเดียแต่ก็ไม่มีผู้รู้ในเรื่องราว ที่ปรากฏอยู่บน

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **จาริกบุญ - จาริกธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๒ - ๑๐๗.

แผ่นหินหรือเสาหินที่ขุดพบ นักปราชญ์ชาวอินเดียเองก็ไม่มีผู้ใดที่มีความสามารถจะแปลความหมายจารึกภาษาอินเดียโบราณได้ จนถึงปี พ.ศ. ๒๓๘๐ (ค.ศ. 1837) มีเจ้าหน้าที่ระดับสูงของโรงงานกษาปณ์อินเดียและเจมส์พรินเซป (James Prinsep) เลขาธิการสมาคมเอเชียติกแห่งเบงกอล ประสบความสำเร็จในการแปลความหมายบนแผ่นจารึก ซึ่งเป็นภาษาปรากฤต (Prakrit) หมายถึง ภาษาที่ผสมระหว่างภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ในที่สุดเจมส์พรินเซป (James Prinsep) สามารถระบุได้ว่า กษัตริย์ปิยทัสสีก็คือพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา^๒

เมื่อเซอร์ อเล็กซานเดอร์ คันทิงแฮมเดินทางมาถึงอินเดีย ได้เร่งการค้นหาค้นหาและปฏิสังขรณ์สถานที่ทางโบราณคดีในอินเดีย และเริ่มจัดทำแผนที่ทางภูมิศาสตร์อย่างเป็นระบบ สำหรับอินเดียในยุคโบราณคือ “ภูมิศาสตร์โบราณของอินเดีย” เซอร์อเล็กซานเดอร์ คันทิงแฮมได้สรุปว่า ประวัติของพระพุทธศาสนามีความงดงามบรรเจิดยิ่งนัก เซอร์อเล็กซานเดอร์ คันทิงแฮม ได้ขุดค้นบริเวณใกล้กับ วัดมหาโพธิ์และจัดพิมพ์บทความชื่อ “มหาโพธิ์หรือวัดที่ยิ่งใหญ่ของพระพุทธศาสนา ณ พุทธคยา” ทำให้การค้นพบทางโบราณคดี เป็นแรงกระตุ้นต่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง เซอร์เอ็ดวิน อาร์โนลด์ ชาวอังกฤษผู้เขียนหนังสือ “Light of Asia : ประทีปแห่งทวีปเอเชีย” ได้เดินทางมาที่พุทธคยา ต่อกตใจเมื่อเห็นสภาพของสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ และมีความสำคัญยิ่งของชาวพุทธ เมื่อกลับถึงอังกฤษ เซอร์เอ็ดวิน อาร์โนลด์จึงเขียนบทความเกี่ยวกับพุทธคยาขึ้น และพยายามเขียนจดหมายร้องเรียนถึงผู้มีอำนาจทางการเมืองของอินเดีย เพื่อขอให้ยกดินแดนตรงพุทธคยาให้กลับเป็นของชาวพุทธ และเขียนจดหมายถึงพุทธศาสนิกชนคนสำคัญทั่วโลก ให้ช่วยกันพยายามขอที่ดินแห่งนี้ให้เป็นสมบัติของชาวพุทธให้จงได้ แต่คำพูดของเซอร์เอ็ดวิน อาร์โนลด์ รัฐบาลอังกฤษที่ดูแลอินเดียไม่ได้ให้ความสนใจ บรรดาพุทธศาสนิกชนก็ไม่มีใครสามารถเป็นหัวหน้า ชักชวนให้ร่วมมือกันในการเรียกร้องเรื่องนี้ได้^๓

เมื่อหนังสือของ เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ ได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ เทเลกราฟ (Daily Telegraph) ทำให้กลายเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของชาวพุทธ และกระตุ้นให้ชาวพุทธหันมาสนใจฟื้นฟูสภาพวัดมหาโพธิ์หรือพุทธคยา ให้พ้นจากความเสื่อมโทรมและเรียกความศักดิ์สิทธิ์คืนกลับมาสู่พุทธคยาอีกครั้ง การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดีย เริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจังในปี พ.ศ. ๒๔๓๔ (ค.ศ. 1891) โดยอนาคาริก ธรรมปาละ ชาวพุทธหนุ่มสิงหล (ศรีลังกา) ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นผู้ทำงานด้านการฟื้นฟูและเผยแผ่พระพุทธศาสนาคนแรกในยุคสมัยปัจจุบัน หนังสือ “Light of Asia : ประทีปแห่งทวีปเอเชีย” ของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ กระตุ้นให้ท่านอนาคาริกธรรมปาละต้องเดินทางไปดูสภาพของพุทธคยาด้วย

^๒ พระมหาบุญไทย ปุณณมโน, ประวัติศาสตร์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดีย (ตอนที่ ๑), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.cybervanaram.net> [๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].

^๓ เสฐียร พันธงชัย, พุทธสถานในชมพูทวีป, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรววิทยากรุงเทพฯ, ๒๕๒๕), หน้า ๘๐ - ๘๑.

ตนเอง เขาต้องตกตะลึงเมื่อเห็นสภาพของสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญทางพุทธศาสนา ถูกทำให้เสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ลงอย่างน่าอดสูใจ จากบันทึกประจำวันของ อนาคาริก ธรรมปาละ ได้บันทึกไว้เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๔ ว่าเมื่อเสร็จอาหารเช้า ข้าพเจ้าและพระสงฆ์จากญี่ปุ่น และดอกเตอร์ ชัตเตอร์จี ก็เดินทางเป็นระยะทาง ๖ ไมล์จากตัวเมืองคยา จึงถึงพระมหาเจดีย์พุทธคยาตามทางก่อนถึงพุทธคยา ภายในระยะทางทุก ๑ ไมล์ท่านจะได้เห็นปูชนียวัตถุต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูปที่แตกหัก และถูกทำลายทอดทิ้งอยู่เกลื่อนกลาดทั่วไป ทั้งสองข้างกำแพงประตูเข้าวังมหันตมีพระพุทธรูปปางสมาธิและปางปฐมเทศนาของพระพุทธเจ้าตั้งอยู่ ดูสวยงามเลิศลอมมาก ในพระวิหารศักดิ์สิทธิ์พระองค์ประทับนั่งเหนือพระแท่น บรรยายภาสที่นำประทับใจแผ่ปกคลุมอยู่โดยรอบ ทำให้ดวงใจของศาสนิกชนผู้ศรัทธาต้องสะอื้น ช่างน่าปลื้มอะไรเช่นนี้ เมื่ออนาคาริก ธรรมปาละ จรดหน้าผากลง ณ แท่นวัชรอาสน์ แรงกระตุ้นอย่างฉับพลันก็เกิดขึ้นในใจของเขา แรงกระตุ้นดังกล่าวนี้ย่ำให้อนาคาริก ธรรมปาละ ต้องหยุดอยู่ที่นี้เพื่อดูแลรักษาพุทธสถานอันศักดิ์สิทธิ์นั้น พระศรีมหาโพธิ์ต้นนี้เป็นองค์แทนของต้นเดิม อนาคาริก ธรรมปาละ จึงได้ถามพระโกเชน พระสงฆ์ญี่ปุ่นที่มาด้วยกัน ว่าเราจะร่วมกันใหม่ในการฟื้นฟูพุทธคยา พระโกเชนก็ตอบตกลงด้วยความยินดีทันทีและที่ยิ่งกว่านั้นก็คือพระโกเชนเองที่กำลังคิดอย่างเดียวกับอนาคาริก ธรรมปาละ บุคคลทั้งสองได้ให้สัญญากันว่าจะอยู่ที่นี้จนกว่าจะมีพระภิกษุจำนวนหนึ่งมาอยู่ดูแลรักษาพุทธสถานแห่งนี้ต่อไป ทั้งหมดนี้คือข้อความจากบันทึกประจำวันของอนาคาริก ธรรมปาละ^๕

ในระหว่างดำเนินการเรียกร้องสิทธิในพุทธคยา อนาคาริก ธรรมปาละ ต้องพบปัญหาอุปสรรคมากมาย พอดีกับประเทศทางโลกตะวันตกก็มีการตื่นตัวที่ต้องการศึกษาในเรื่องของพระพุทธศาสนามากขึ้น จึงมีการเชิญอนาคาริก ธรรมปาละเข้าร่วมประชุมในเวทีโลกที่ชิคาโก สหรัฐอเมริกา ท่านต้องรอจนอินเดียได้รับเอกราชจากอังกฤษ รัฐบาลอินเดียออกร่างรัฐบัญญัติว่าด้วยพุทธคยาขึ้น ประกาศใช้เป็นกฎหมายในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ โดยมีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า คณะกรรมการจัดการพระวิหารพุทธคยา ประกอบด้วยกรรมการฝ่ายพุทธ ๔ นาย ฝ่ายฮินดู ๔ นายกับให้ผู้ว่าราชการจังหวัดคยาเป็นประธานกรรมการคณะนี้โดยตำแหน่ง ให้มหันต์แห่งพุทธคยาเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ในจำนวนกรรมการฝ่ายฮินดู ๔ นายนั้นรวมแล้วถึงมีกรรมการโดยตำแหน่ง ๒ นาย กรรมการโดยการแต่งตั้ง ๗ นาย คณะกรรมการประเภทหลังนี้ รัฐบาลแห่งรัฐพิหารเป็นผู้พิจารณาแต่งตั้ง โดยทั้งหมดต้องเป็นคนสัญชาติอินเดีย สิทธิในการครอบครองและดูแลกิจการเกี่ยวกับพระวิหารและที่ดินบริเวณรวมทั้งทรัพย์สินอันเป็นส่วนของพระวิหาร ให้เป็นของคณะกรรมการคณะนี้เป็นผู้ดูแล^๖

^๕ พระราชธรรมมุนี (เกียรติ สุภิตติ), *เกี่ยวกับอินเดีย*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี. อินเตอร์ พรีนซ์ จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๖ - ๑๑๙.

^๖ สันติ เตชอัครกุล, *ตามรอยบาทพระพุทธองค์ พร้อมภาพถ่ายพุทธสถานที่สำคัญ*, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ บริษัท เจ.ซี.การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๖๕๖ - ๖๕๘.

แต่เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อ อนาคตริกริ ธรรมปาละได้มรณภาพไปแล้ว เขาจึงไม่มีโอกาสได้เห็นความสำเร็จนี้จากเหตุการณ์และผลงาน อันเป็นประวัติศาสตร์นี้

ผู้ศึกษาจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาชีวประวัติ แรงจูงใจ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ อนาคตริกริ ธรรมปาละ ด้วยเห็นว่าท่านได้เป็นผู้ที่เสียสละชีวิตจนวาระสุดท้าย ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา ตามที่ได้อธิษฐานไว้กับต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่พุทธคยา และกล่าวไว้ก่อนวาระสุดท้ายของชีวิตว่าจะขอ เกิดใหม่อีก ๒๕ ครั้งเพื่อเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธเจ้า เพื่อพระพุทธศาสนาได้กลับคืนมาสู่มาตุภูมิ ถิ่นกำเนิดอีกครั้งหนึ่ง

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาประวัติ ของอนาคตริกริ ธรรมปาละ
๒. เพื่อศึกษาบทบาทการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของอนาคตริกริ ธรรมปาละ
๓. เพื่อวิเคราะห์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาของอนาคตริกริ ธรรมปาละ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอน ดังนี้

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ๒ ประเภท คือ

๑. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) จากหนังสือพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง กับอนาคตริกริ ธรรมปาละ ในการรวบรวมนั้น เนื่องจากเอกสารมีจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นหนังสือ ต่างประเทศ ผู้วิจัยจึงคัดเลือกเฉพาะเท่าที่จำเป็น และมีข้อมูลชัดเจนเท่านั้น แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุกรุงเทพฯ หอสมุดแห่งชาติออสเตรเลีย หอสมุดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วารสาร เว็บไซต์ต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา

การศึกษาชีวประวัติและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของอนาคตริกริ ธรรมปาละ ผู้ศึกษาทำการศึกษา จากเอกสารทางวิชาการ ที่เขียนขึ้นจากนักวิชาการประวัติศาสตร์ ที่เป็นที่ยอมรับและมีผลงานมาแล้ว อนาคตริกริ ธรรมปาละ เป็นผู้ที่มิบทบาทเด่นในเรื่องของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย เขาทำงานด้วยความมุ่งมั่นและเสียสละ ความรักชาติ และเป็นนักปฏิรูปสังคม เพื่อให้สังคมมีความเป็นอยู่ที่ดี เพื่อนร่วมชาติและชาวพุทธจากทั่วโลก มีความสุขโดยทั่วถึงกันและยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง

เชื่อมโยงกับบุคคล ตลอดจนเหตุการณ์และสถานการณ์ต่าง ๆ มากมาย สิ่งที่ อนาคาริก ธรรมปาละ ได้ทำไว้ในอดีตนับเป็นบทเรียนในการนำมาเปรียบเทียบปรับใช้กับเหตุการณ์ในยุคสมัยปัจจุบัน ได้อย่างดียิ่ง

อนาคาริก ธรรมปาละ ชาวพุทธศรีลังกา มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานเพื่อการพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่ยอมอุทิศทั้งชีวิตจนวาระสุดท้าย แม้จะถึงวาระสุดท้ายของชีวิตแล้ว ก็ยังกล่าวซ้ำแล้วซ้ำอีกว่า “ขอให้ฉันตายเร็ว ๆ ให้ฉันกลับมาเกิดอีก ฉันไม่อาจทนทรมานได้อีกแล้ว ฉันต้องการจะกลับมาเกิดอีก ๒๕ ครั้ง เพื่อเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธองค์” อนาคาริก ธรรมปาละ มีชื่อเดิมว่าดอน เดวิด เทวะวิตารเน เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๗ ที่ตำบลเปตตาร์ท เมืองโคลัมโบ เป็นบุตรคนหนึ่งของดอน คาโรลิส เทวะวิตารเน และ นางมัลลิกา เทวะวิตารเน^๖

บิดาและมารดามีความตั้งใจตรงกันที่จะได้บุตรชาย อนาคาริก ธรรมปาละเกิดมาในยุคที่พระพุทธศาสนาในศรีลังกากำลังเสื่อมโทรม เนื่องจากภัยจากการล่าอาณานิคมของต่างชาติ ต่างศาสนาเข้ามารุกราน (อังกฤษซึ่งเป็นชาติสุดท้ายที่ปกครองศรีลังกา) ดอน เดวิด เทวะวิตารเน เริ่มเข้าเรียนครั้งแรกที่โรงเรียนสตรีซึ่งเด็กนักเรียนส่วนใหญ่ เป็นลูกผสมระหว่างคนศรีลังกากับคนฮอลันดา หลังจากนั้นดอน เดวิด เทวะวิตารเน ยังย้ายโรงเรียนอีกหลายแห่ง เช่น เข้ารับการศึกษาที่วิทยาลัยคริสเตียนของบาทหลวงคาทอลิก วิทยาลัยเซนต์เบเนดิกต์ในโคลัมโบ บริหารงานโดยนักบวชโรมันคาทอลิก วิทยาลัยเซนต์โทมัส ในมอนแทนาลาเวเนีย ที่เป็นโรงเรียนประจำดำเนินการโดยชาวอังกฤษ และวิทยาลัยโคลัมโบ (ปัจจุบันเป็นวิทยาลัย) เป็นโรงเรียนที่สอนเน้นในเรื่องของพระคัมภีร์ และ ภาษาอังกฤษ ดอน เดวิด เทวะวิตารเน จึงได้เรียนรู้หลักการของศาสนาคริสต์อย่างถ่องแท้ สถานศึกษาที่ดอน เดวิด เทวะวิตารเน เข้าเรียนล้วนเป็นโรงเรียนของชาวคริสเตียนทั้งสิ้น ครูอาจารย์ที่โรงเรียนก็มักพูดดูหมิ่นพระพุทธศาสนา และชักชวนให้ ดอน เดวิด เทวะวิตารเน หันมานับถือศาสนาคริสต์ แต่ดอน เดวิด เทวะวิตารเน ในขณะที่นั้นก็ยังมีศรัทธาในทางพระพุทธศาสนาเช่นเดิม จากความมั่นคงในพระพุทธศาสนานี้เอง จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ ดอน เดวิด เทวะวิตารเน ต้องย้ายโรงเรียนบ่อยครั้ง เพราะการเคร่งครัดในพระพุทธศาสนาถึงกับต้องถูกลงโทษจากอาจารย์ที่โรงเรียน เพราะลาหยุดเรียนไปเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา ในวันวิสาขบูชา^๗

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อ ดอน เดวิด เทวะวิตารเน อายุได้ ๑๔ ปี กำลังเรียนอยู่ที่โรงเรียนเซนต์โทมัส เมื่อถึงวันวิสาขบูชาของปีนั้นเวียนมาถึง ดอน เดวิด เทวะวิตารเน ได้ขออนุญาตหยุดเรียนในวันวิสาขบูชาหนึ่งวันกับครูประจำชั้น เพื่อที่จะได้ไปร่วมประกอบพิธีวันวิสาขบูชา คำตอบที่ได้จากครูประจำชั้น คือโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนคริสต์เตียน จึงไม่อนุญาตให้หยุดเรียน เมื่อดอน เดวิด เทวะวิตารเน ได้ยินเช่นนั้นจึงลุกขึ้นหยิบร่มและหนังสือ เดินออกจากชั้นเรียนและเดินกลับบ้านทันที เพื่อกลับไปประกอบพิธี

^๖ พระราชธรรมมุนี (เกียรติ สุกิตติ), *เกี่ยวกับอินเดีย*, หน้า ๘๕-๘๖.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๐ - ๙๕.

วันวิสาขบูชา พอวันรุ่งขึ้นเมื่อ ตอน เดวิด เหวะวิตาระเน มาที่โรงเรียนก็ถูกลงโทษคือ การถูกครูดุถูกตีด้วย หวายอย่างแรง แต่เมื่อถึงวันวิสาขบูชาในอีกสองปีต่อมา ตอน เดวิด เหวะวิตาระเน ก็หยุดเรียนเช่นนี้อีก และโทษที่เขาได้รับก็เหมือนเดิม พอตอน เดวิด เหวะวิตาระเน อายุสิบแปดก็ออกจากโรงเรียน เขาใช้เวลา ที่ไม่ได้เรียนอยู่กับการอ่านหนังสือในห้องสมุดเพททาทท์ อ่านหนังสือทุกอย่าง อ่านบทกวีภาษาอังกฤษ หลายเล่มด้วยกัน ตอน เดวิด เหวะวิตาระเน ทำงานในตำแหน่งเสมียนชั้นผู้น้อยในกรมศึกษาธิการของ กรุงโคลัมโบ ในขณะที่ตอน เดวิด เหวะวิตาระเน สอบเลื่อนชั้นในตำแหน่งที่สูงขึ้น เขาขอลาออกจากงาน ประจำโดยให้เหตุผลว่า “เพื่อทำงานพระพุทธศาสนา” พอดีกับพันเอก โอลคอตต์ต้องการล่าม อนาคตริกร ธรรมปาละ จึงอาสาจะเป็นล่ามและเข้าร่วมงานกับสมาคมธีออสโซฟี่^๕

ที่นั่นอนาคตริกร ธรรมปาละ ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาและภาษาบาลีเพิ่มมากขึ้น ตามคำแนะนำ ช่วยเหลือของนาง บลาวัตสกี ในเวลาต่อมานางบลาวัตสกี ต้องเดินทางกลับยุโรป ตอน เดวิด เหวะวิตาระเน ก็จำเป็นต้องอยู่ดำเนินงานที่สมาคมธีออสโซฟี่ต่อไป ตอน เดวิด เหวะวิตาระเน ได้เขียนจดหมายถึงพ่อแม่ และญาติ ว่าขอถือพรหมจรรย์ ตอน เดวิด เหวะวิตาระเน ได้เปลี่ยนชื่อเป็นชื่อทางศาสนาว่า “อนาคตริกร” ซึ่งแปลว่า “ผู้ไม่ครองเรือน” และ “ธรรมปาละ” ซึ่งแปลว่า “ชนผู้ซึ่งรักษาซึ่งธรรม” เพื่อให้การทำงาน เผยแผ่พระพุทธศาสนา ง่ายขึ้นโดยยังไม่ต้องบวชเป็นพระภิกษุ (ถึงตอนนี้ แสดงว่า ตอน เดวิด เหวะวิตาระเน จึงได้ชื่อว่าเป็นอนาคตริกร ธรรมปาละอย่างสมบูรณ์แล้ว) และขอทำงานที่สมาคมธีออสโซฟี่ต่อไป^๖ เรื่องที่ ท่านทำไว้ในประเทศศรีลังกามีมากมาย เช่น การทำให้เกิดมีการตั้งโรงเรียนสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งต่อมากลายเป็นวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง คือ อานันตะ คอลเลจ

พระมหาเจดีย์พุทธคยาอยู่ในความดูแลของรัฐบาลอินเดียและของชาวฮินดู จนกระทั่ง เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ ชาวอังกฤษเดินทางมาที่พุทธคยา เห็นสภาพของพุทธคยาที่ทรุดโทรม ไม่สมกับเป็นสถานที่ที่ร่ำรู้ ของพระพุทธเจ้า เมื่อกลับไปอังกฤษ เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ เขียนหนังสือเชิดชูพระพุทธศาสนาชื่อว่า “ประทีปแห่งเอเชีย” (Light of Asia) เป็นหนังสือที่ อนาคตริกร ธรรมปาละ อ่านแล้วเกิดแรงจูงใจที่ต้อง เดินทางมาพิสูจน์ความจริงถึงพุทธคยา ในปี พ.ศ. ๒๔๓๔ เมื่ออนาคตริกร ธรรมปาละ ได้เอาหน้าผาก จรดที่พระแท่นวัชรอาสน์ เกิดแรงบันดาลใจขึ้นมีแรงจูงใจ เพื่อให้เขาทำการบูรณะพระมหาเจดีย์พุทธคยา สถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ จนทำให้เกิดการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียในเวลาต่อมา โดยที่อนาคตริกร ธรรมปาละ ได้ออกเรียโรจากชาวพุทธ เพื่อซื้อที่ดินบริเวณพระมหาเจดีย์พุทธคยา แต่ว่าพวกมหันต์กลับ

^๕ สันติ เตชอัครกุล, ตามรอยบาทพระพุทธรองค์ พร้อมภาพถ่ายพุทธสถานที่สำคัญ, หน้า ๖๒๒.

^๖ ปรีดี หงษ์สดัน, “การรื้อฟื้นพุทธศาสนา (Buddhist Revival) ในศรีลังกาภายใต้อาณานิคมอังกฤษ ช่วงปลาย คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙”, วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐) : หน้า ๑๒๕-๑๒๘.

ไม่ยอมขายให้ เพราะเกรงว่าพวกตนจะเสียผลประโยชน์ที่จะได้รับจากมหาเจดีย์พุทธคยา ทางภาษาอังกฤษกลัวว่าจะมีเรื่องการเมือง เข้ามาเกี่ยวข้อง จึงได้เข้ามาแทรกแซงโดยให้เหตุผลว่า เพื่อไม่ให้เกิดความยุ่งยากขึ้นภายหลัง พร้อมกับแนะนำให้ อนาคาริก ธรรมปาละ เดินทางกลับโคลัมโบไปก่อน อนาคาริก ธรรมปาละ จึงเดินทางกลับโคลัมโบตามคำแนะนำของรัฐบาลอังกฤษ เมื่อเดินทางกลับมายังโคลัมโบ ท่านธรรมปาละได้จัดตั้งสมาคมขึ้น เพื่อการนำพุทธคยากลับคืนมาสู่ชาวพุทธ ในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๔ สมาคมมหาโพธิ์ก็ได้ก่อตั้งขึ้น ใช้ชื่อว่า “พุทธคยา มหาโพธิ์ไซไซเอตี้” เป็นองค์การฟื้นฟูและเผยแผ่พุทธศาสนาที่ยิ่งใหญ่ของโลก มีสาขาเกิดขึ้นตามเมืองใหญ่ ๆ ในอินเดียและในหลาย ๆ ประเทศเกือบทั่วโลก เป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาพระพุทธศาสนาและกระทำความดีของชาวพุทธ ณ กรุงโคลัมโบ ประเทศลังกา มีท่านประธานนายกะเอ็ช. สุมังคลมหาเถระ เป็นนายกสมาคม พันเอกโอลคอตต์เป็นผู้อำนวยการ โดยมีอนาคาริก ธรรมปาละ เป็นเลขาธิการ นอกจากนี้ก็มีผู้แทนจากประเทศและกลุ่มชาวพุทธต่าง ๆ เข้าร่วม ในการก่อตั้งด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีผู้แทนจากประเทศไทยที่เข้าร่วมด้วย คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจันทราทิศาธาร ซึ่งชื่อของสมาคมนี้ต่อมาได้ตัดคำว่า พุทธคยา ออกคงไว้แต่มหาโพธิ์ไซไซเอตี้^{๑๐}

มหาโพธิ์สมาคมคือสมาคมแห่งแรกที่เกิดขึ้นในอินเดีย วัตถุประสงค์ประการแรกเพื่อดำเนินการฟื้นฟูพระมหาเจดีย์พุทธคยา ที่ถูกเปลี่ยนเป็นวัดของฮินดูมหันต์ อนาคาริก ธรรมปาละ จึงได้ตั้งมหาโพธิ์สมาคมเพื่อเป็นศูนย์กลางของการทำงาน สมาคมมหาโพธิ์ก็มีความก้าวหน้าขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะการวางฐานรากที่ดีของอนาคาริก ธรรมปาละ นั้นเอง มีการสร้างพุทธวิหารมากกว่า ๒ แห่งที่ (นิวเดลีและสาญจี) และยังคงควบคุมดูแลวิหารที่มีผู้ริเริ่มสร้างไว้อีก ๓ แห่งคือพุทธวิหาร บอมเบย์, อานันท์วิหาร บอมเบย์และพุทธวิหารริสตัลาร์ ปาร์ค ลัคเนา^{๑๑}

หลังจากที่อนาคาริก ธรรมปาละ ถูกขัดขวางจากพวกมหันต์ในการต่อสู้ เพื่อเรียกร้องสิทธิในพุทธคยาของชาวพุทธแล้ว อนาคาริก ธรรมปาละ จึงเดินทางเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังที่ต่าง ๆ เพื่อนำธรรมของพระพุทธเจ้าไปให้ชาวโลกได้เข้าใจในคำสั่งสอนมากขึ้น ในทุกโอกาสที่ท่านจะกระทำได้พอดีกับประเทศทางโลกตะวันตก ก็มีการตื่นตัวที่ต้องการศึกษาในเรื่องของพระพุทธศาสนามากขึ้น ในการประชุมเวทีโลกในทางพระพุทธศาสนาจึงได้เชิญ อนาคาริก ธรรมปาละเข้าร่วมประชุมในเวทีโลกและประเทศตะวันตก อนาคาริก ธรรมปาละตัวแทนชาวพุทธในโลกตะวันออก ไปร่วมงานประชุมศาสนาโลกที่ชิคาโก บริบทที่อนาคาริก ธรรมปาละ อยู่ขณะนั้นได้เกิดมโนทัศน์ที่เรียกว่าศาสนาโลก (world religions) มันเกิดขึ้นพร้อม ๆ ไปด้วยกำเนิดของโลกศาสนสมัยใหม่ ซึ่งมีฐานที่วางอยู่บนคริสต์ศาสนา^{๑๒}

^{๑๐} พระราชธรรมมุนี (เกียรติ สุกิตติ), เกี่ยวกับอินเดีย, หน้า ๑๐๒ - ๑๒๒.

^{๑๑} สันติ เตชอัครกุล, ตามรอยบาทพระพุทธรองค์ พร้อมภาพถ่ายพุทธสถานที่สำคัญ, หน้า ๖๓๐ - ๖๓๑.

^{๑๒} Bhikkhu Sangharakshita, *Bhikkhu Sangharakshita Anagarika Dharmapala* First Edition: 1952, in *Maha Bodhi Society, Diamond Jubilee Souvenir*, p. 29.

ในที่ประชุมรัฐสภาศาสนาของโลกที่ซิดาโก อนาคตริค ธรรมปาละ เป็นผู้หนึ่งที่มีความสนใจและความนิยมยกย่องอย่างสูง เรียกได้ว่าท่านอนาคตริคธรรมปาละประสบความสำเร็จอย่างงดงามทีเดียว การที่อนาคตริค ธรรมปาละ เดินทางมาประเทศยุโรปหลายครั้งเป็นผลดีต่อ อนาคตริค ธรรมปาละเอง ในแง่ที่ทำให้คนยุโรปได้รู้จักในตัวท่านมากขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปยุโรป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของอนาคตริค ธรรมปาละในทวีปยุโรปและเอเชีย หลังจากเสร็จการประชุมแล้ว ปรากฏว่าได้มีนักปรัชญาและการศาสนาคอนอเมริกัน ชื่อ มิสเตอร์ ซี.ที. สเตราส์ แห่งนครนิวยอร์ก มีความเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนา แสดงความประสงค์ขออนับถือพุทธศาสนา ซึ่งนับเป็นครั้งแรกของโลกที่มีคนอเมริกัน ประกาศตนยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาบนแผ่นดินอเมริกา ชาวตะวันตกมีการตื่นตัวที่จะศึกษาพระพุทธศาสนามากขึ้น หรือจากเหตุการณ์ที่นางเมรี อี. ฟอสเตอร์ เศรษฐินิชาวสาวายให้การอุปถัมภ์การเงินกับ อนาคตริค ธรรมปาละเป็นจำนวนมาก เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และมีพระสงฆ์ชาวญี่ปุ่นได้ติดตาม อนาคตริค ธรรมปาละกลับมาศึกษาภาษาบาลีในศรีลังกาในคราวที่ท่านอนาคตริคธรรมปาละไปเยือนญี่ปุ่น

จากความอุตสาหะพยายามของอนาคตริค ธรรมปาละ ที่จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย ต้องดำเนินการอย่างมีระบบด้วยการนำเอาพุทธคยามาเป็นแรงจูงใจในการทำงาน ร่วมกับการก่อตั้งสมาคมมหาโพธิ์และสร้างวัดมุลคันธกุฎีวิหาร ตลอดจนการนำเอาสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งที่มีความเกี่ยวพันกับพระพุทธเจ้า ได้แก่ ลุมพินีวัน สถานที่ประสูติ พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ฯ สารนาถ สถานที่ทรงแสดงปฐมเทศนา และกุสินาราคันเป็นสถานที่ที่พระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน บริเวณที่ตั้งพุทธศาสนาสถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัดมหาโพธิ์ ในพุทธประวัติเล่าว่า พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ ที่นี้นานถึง ๖ ปีจนพระองค์ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ สำหรับพุทธคยาแล้ว นับเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางที่สำคัญของนักแสวงบุญ โดยเดินทางมาเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในสมัยพุทธกาลพระอานนท์ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า เมื่อพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ผู้มีศรัทธาควรไปยัง ณ สถานที่ใดด้วยศรัทธาเสมือนเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบว่า สถานที่ควรไปเพื่อระลึกถึงพระองค์และเกิดความแช่มชื่น เบิกบานใจ เจริญใจ และสังเวชใจสถานที่นั้นก็คือ สังเวชนียสถานทั้ง ๔ ตำบลที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก^{๑๓}

การต่อสู้อะหว่างพุทธศาสนิกชนกับพวกมหันต์ที่ครอบครองพระเจดีย์มหาโพธิ์ กว้างขวางรุนแรงออกไปทุกที แต่อนาคตริค ธรรมปาละก็ได้ตอบด้วยอหิงสธรรม กลายเป็นเรื่องน่าสงสาร คนอินเดียที่เป็นกลางแสดงความเห็นอกเห็นใจกันทั่วหน้า ในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ มีความเคลื่อนไหวจากทั่วโลกของเซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ และ ดร.ริส เดวิดส์ ศาสตราจารย์แมกซ์ มุลเลอร์ ที่เปิดไฮด์ปาร์กทั่วชุมชนต่าง ๆ

^{๑๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๑.

ใน นิวยอร์ก ซิกคาโก ซานฟรานซิสโก จนถึงแคนาดา ทำให้เสียงชาวพุทธมีพลังในการเคลื่อนไหว แต่พวกมหันต์กลับเพิ่มการรังแกชาวพุทธมากขึ้น แม้ศาลจะพยายามไกล่เกลี่ยให้มหันต์เพลามีอลงก็ตาม^{๑๔}

ข้อพิพาทเรื่องพุทธคยานี้ได้ถูกนำเข้าสู่สภาแห่งอินเดียและสภาชาวอินเดียฮินดู ที่เรียกว่าฮินดูมหาสภา สภาเปิดการประชุมเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างคน ๒ พวกเป็นการด่วน สภาแห่งชาติอินเดียได้แต่งตั้งท่านราเชนทรประสาธ ประธานาธิบดีของสาธารณรัฐอินเดีย ร่างรัฐบัญญัติว่าด้วยพุทธคยานี้ได้ผ่านสภาทั้งสองสภา คือสภาล่างและสภาสูงแห่งรัฐพิหารประกาศใช้เป็นกฎหมาย ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ตามกฎหมายนี้มหันต์หมดสิทธิ์และอำนาจในการเข้าครอบครองมหาวิหารพุทธคยาให้พุทธสถานแห่งนี้อยู่ในความดูแลปกครอง ของคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า คณะกรรมการจัดการพระวิหารพุทธคยา ประกอบด้วยกรรมการฝ่ายพุทธ ๔ นายฝ่ายฮินดู ๔ นายกับให้ผู้ว่าราชการจังหวัดคยาเป็นประธานกรรมการคณะนี้ คณะกรรมการจัดการพุทธคยาที่รัฐพิหาร ได้แต่งตั้งขึ้นตามความในกฎหมาย แต่ก็ยังไม่สามารถดำเนินการอะไรได้ รัฐบาลแห่งรัฐพิหารได้พยายามอย่างเต็มที่ เพื่อทำความเข้าใจกับพวกมหันต์ จนพวกมหันต์ยอมตกลงตามคำร้องของรัฐบาลคือยอมถอนคดี เรื่องจึงเป็นอันตกลงกันได้ด้วยดี และต่อมากรรมการชุดดังกล่าวที่แต่งตั้งโดยรัฐพิหารก็ได้เริ่มการปฏิบัติงาน ตามอำนาจหน้าที่ซึ่งระบุไว้ในกฎหมาย^{๑๕}

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕) อากาการปวดสะโพกเรื้อรัง ได้กำเริบขึ้นอย่างหนักจน อนาคาริก ธรรมปาละ ต้องเข้ารับการรักษาตัดในโรงพยาบาล ใกล้เมืองซูริคประเทศสวิสเซอร์แลนด์ แม้ในขณะที่ท่านยังนอนรักษาตัวอยู่บนเตียงผู้ป่วย แต่สมองก็ไม่ได้หยุดที่จะทำงาน ท่านคิดวางแผนที่จะทำสิ่งสุดท้ายของชีวิตคือการหาทุนเพื่อเผยแผ่ศาสนา ทำการก่อตั้งสมาคมมหาโพธิ์ในประเทศต่าง ๆ และการจัดตั้งวิหารในลอนดอนในปี พ.ศ. ๒๕๗๕ ท่านธรรมปาละได้ล้มเจ็บหนักอีกครั้ง เมื่ออาการป่วยทุเลาลง ท่านรู้ว่าใกล้จกถึงวาระสุดท้ายของชีวิตแล้วท่านธรรมปาละได้ตั้งใจไว้ตั้งแต่ต้นว่า หากท่านจะตายขอตายในเพศบรรพชิต ดังนั้น อนาคาริก ธรรมปาละจึงได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ในวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ปี ๒๕๗๔ ด้วยการนิมนต์พระเถระชั้นผู้ใหญ่จากลังกา ๑๐ รูป มีท่านพระสิทธัตถะอนุชาเถระ คณะสยามนิภาย วัดมัลลวิหารเป็นประธานและเป็นพระอุปัชฌาย์ทำการอุปสมบท อนาคาริก ธรรมปาละได้รับภิกษุฉายาในทางศาสนาว่า “ภิกษุ ศรี เทวมิตร ธรรมปาละ”^{๑๖}

ปี ๒๕๗๖ อนาคาริก ธรรมปาละ ก็ล้มป่วยลงอีกและเป็นการป่วยครั้งสุดท้ายของท่าน เมื่ออาการป่วยมีแต่ทรุดลง นายเทพปริยะวาสิสิงหะ เลขาธิการสมาคมมหาโพธิ์ ผู้ที่มีความใกล้ชิดกับอนาคาริก

^{๑๔} พระเทพโพธิวิเทศ (วีรยุทธโช), *สู่แดนพระพุทธองค์ ฉบับปรับปรุง*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อธิฐ หิน ดิน ทราย ๒๕๕๘), หน้า ๘๕.

^{๑๕} สันติ เตชอัครกุล, *ตามรอยบาทพระพุทธองค์ พร้อมภาพถ่ายพุทธสถานที่สำคัญ*, หน้า ๖๕๖ - ๖๕๘.

^{๑๖} พระราชธรรมมณี (เกียรติ สุกิตติ), *เกี่ยวกับอินเดีย*, หน้า ๑๔๕.

ธรรมปาละซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของอนาคาริก ธรรมปาละ ก็ได้รับรู้มาจากกัลกัตตาพร้อมด้วยนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ ต่างก็พากันมาดูแลอาการป่วยที่กำลังกำเริบหนักขึ้น ท่านได้ปฏิเสธการกินยาตามที่หมอสั่ง โดยท่านให้เหตุผลว่าต้องการที่จะให้เก็บเงินไว้เพื่องานของพระศาสนาที่จะต้องทำต่อไปดีกว่า เมื่ออาการป่วยของท่านทรุดหนักมากขึ้น ท่านพอจะพูดได้บ้างและสิ่งที่ได้ท่านกล่าวย้ำบ่อย ๆ ในขณะเวลาที่เหลืออีกไม่นานก็คือ “ขอให้ข้าพเจ้าได้มรณะเร็ว ๆ เกิด แต่ข้าพเจ้าจักกลับมาเกิดใหม่อีก ๒๕ ครั้ง เพื่อเผยแพร่ประกาศพระธรรมของพระพุทธเจ้า” และในเวลาเช้าของวันที่ ๒๙ เมษายน อนาคาริก ธรรมปาละ พูดออกมาได้เพียงคำว่า “เทพปริยะ” ราวจะฝากฝังให้นายเทพปริยะช่วยให้งานของสมาคมได้ดำเนินต่อไป พอสิ้นเสียงสวดมนต์วิญญานของบวชผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งที่เกิดมาเพื่อประโยชน์สุขของคนส่วนรวม และเชิดชูพระศาสนาของพระพุทธองค์ก็ดับวูบลงเหลือเพียงใบหน้าอันยิ้มแย้ม และเป็นสุขไว้เท่านั้นในเวลาบ่าย ๓ ของวันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖^{๑๗} การทำงานเพื่อฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดียของอนาคาริก ธรรมปาละ ตรงกับทฤษฎีของ แมคเคลลีแลนด์ ที่ว่าบุคคลที่กระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการความสำเร็จ มิได้หวังรางวัลตอบแทน^{๑๘} ซึ่ง อนาคาริก ธรรมปาละ ก็มีบุคลิกเช่นนั้นตั้งแต่เริ่มที่จะทำการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ดังคำกล่าวที่ว่า “ขอให้ข้าพเจ้าได้มรณะเร็ว ๆ เกิด แต่ข้าพเจ้าจักกลับมาเกิดใหม่อีก ๒๕ ครั้ง เพื่อเผยแพร่ประกาศพระธรรมของพระพุทธเจ้า” หรือการตั้งจิตอธิษฐานต่อต้นพระศรีมหาโพธิ์ อนาคาริก ธรรมปาละ ก็ไม่ทราบได้ว่าการดำเนินงาน จะประสบความสำเร็จ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ในการดำเนินการหรือไม่ด้วยพยายามอย่างไม่ย่อท้อ จนกว่าจะบรรลุจุดหมาย ถึงแม้ว่าจะถูกทำร้ายจากพวกมหันต์ จนต้องขึ้นศาลต่อสู้คดีความกับพวกมหันต์ก็ตามที และได้วางแผนฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในระยะยาว ด้วยการตั้งสมาคมมหาโพธิ์ เป็นศูนย์กลางที่สารนาถเพื่อทรงคินสิทธิ์ในพุทธคยา จนสมาคมมหาโพธิ์เป็นสมาคมแห่งแรกในอินเดีย ที่มีความเจริญก้าวทันการเผยแพร่พระศาสนา และการให้บริการสังคมแก่ชาวอินเดียในสาขาต่าง ๆ อย่างมากมายจนถึงปัจจุบัน

เมื่อมองย้อนกลับลงไปตั้งแต่ อนาคาริก ธรรมปาละเกิดจะพบว่า อนาคาริก ธรรมปาละ ได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวที่มีความเคร่งครัดในเรื่องของพระพุทธศาสนา ย่อมเป็นเครื่องยืนยันได้อีกทางหนึ่งว่าสถาบันครอบครัวก็มีส่วนอย่างมากที่ให้การสนับสนุนและเลี้ยงดู อนาคาริก ธรรมปาละมาจนเกิดแรงจูงใจและมีความมุ่งมั่นที่จะทำการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดีย ให้ประสบผลสำเร็จจนได้

^{๑๗} สันติ เตชอัครกุล, ตามรอยบาทพระพุทธรองต์ พร้อมภาพถ่ายพุทธสถานที่สำคัญ, หน้า ๖๕๐ - ๖๕๑.

^{๑๘} เดวิด แมคเคลลีแลนด์, “ชีวประวัติผลงานของเดวิด แมคเคลลีแลนด์”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://file.siam2web.com/cmmba/david_mccllland.pdf(GuruOfManagemet : David McClelland [๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].

การอภิปรายผล/สรุป

ผลที่ชาวอินเดียได้รับจากการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ของอนาคาริก ธรรมปาละ จากการที่ได้ทุ่มเทชีวิตอย่างหนัก เพื่อทวงคืนพุทธคยากลับมาเป็นของชาวพุทธ ปัจจุบันประสบผลสำเร็จแล้ว หลังจากที่มีกฎหมายพุทธคยาขึ้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๙๖ พุทธคยาได้ตกเป็นของชาวพุทธโดยสมบูรณ์ การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาได้ประสบผล ชาวอินเดียเองเริ่มต้นการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา โดยบุคคลที่กล่าวขานกันมากจนเป็นประวัติศาสตร์ก็คือ ดร.ปี.อาร์.เอ็มเบ็ดการ์ เป็นคนวรรณะจัณฑาล นำคนวรรณะจัณฑาลกว่า ๓ แสนคน เข้าร่วมปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะรับเอาพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ณ บริเวณทิกษาภูมิ นาคปุรี (พิธีมอบพระที่สร้างไว้ที่อินเดีย) กลางเมืองนาคปุระ ในวันที่กระทำพิธีดังกล่าวเรียกกันว่า วันธรรมจักรประวัธน์ ถือได้ว่าเป็นวันที่ธรรมจักรได้หมุนกลับมาสู่อินเดีย ประตูด่านการตะได้เปิดนำพระพุทธศาสนากลับคืนมาตุภูมิ ชาวพุทธกลุ่มที่มาพร้อมกับ ดร.ปี.อาร์.เอ็มเบ็ดการ์ ถูกเรียกว่า ชาวพุทธใหม่

ผลที่ชาวพุทธได้รับจากการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ของอนาคาริก ธรรมปาละ พุทธคยาในปัจจุบันเป็นสถานที่สำคัญที่สุด ๑ ใน ๔ สังเวชนียสถาน และถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดของชาวพุทธ เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเวลากว่าสองพันห้าร้อยปี ในปัจจุบันนี้สถานที่แห่งนี้ก็ยังเป็นศูนย์รวม ของชาวพุทธผู้แสวงบุญทั้งหลาย ได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์เสมือนดังได้เข้าเฝ้าต่อหน้าพระพักตร์ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้กับพระอานนท์ที่ได้ทูลถามเมื่อคราวที่พระองค์ประทับอยู่ ณ สวนสาละวันของเจ้ามัลละทางเข้ากรุงกุสินารา ปัจจุบันพุทธคยามีชื่อเรียกอีกชื่อว่า วัดมหาโพธิ์ (Mahabodhi Temple) ตั้งอยู่ที่รัฐพิหาร จังหวัดคยา ประเทศอินเดีย พุทธคยาได้รับการบูรณะจากคณะกรรมการพุทธคยา ตามกฎหมายบัญญัติพุทธคยามีถาวรวัตถุที่สำคัญ ๆ ที่ชาวพุทธนิยมไปสักการะ คือ พระมหาโพธิเจดีย์ อนุสรณ์สถานแห่งการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ภายในพระวิหารประดิษฐานพระพุทธเมตตา พระพุทธรูปที่รอดจากการถูกทำลายจากภัยสงคราม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยแบบศิลปะปาละ

ผลที่ชาวโลกได้รับจากการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ของอนาคาริก ธรรมปาละ หลังจากทีพุทธคยาไม่ได้อยู่ในมือของพวกมหันต์ และอยู่ในการดูแลของคณะกรรมการพุทธคยาตามบทบัญญัติของร่างรัฐธรรมนูญแห่งรัฐพิหาร ชาวพุทธจากทั่วโลกร่วมกันเสนอขอให้พุทธคยาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก จนในที่สุดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่ประชุมคณะกรรมการมรดกโลก จึงได้พิจารณาให้พุทธคยาเป็นมรดกโลก ด้วยข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาแหล่งมรดกโลก (อังกฤษ: World Heritage Site)

ข้อเสนอแนะ

สิ่งที่ผู้ศึกษาวิจัยประสงค์ที่จะเห็นงานวิจัยลำดับต่อไป คือ การนำหลักคำสอนของพระพุทธองค์ที่ตรัสกับ พระเจ้าปเสนทิโกศล โดยพระพุทธองค์เน้นหลักของความไม่ประมาท พระพุทธองค์ทรงยกเอารอยเท้าช้างมาเปรียบ กล่าวคือ รอยเท้าสัตว์บกทั้งหลายไม่มีรอยเท้าใดใหญ่เกินรอยเท้าช้าง รอยเท้าทุกอย่างลงได้ในรอยเท้าช้างทั้งหมด ฉะนั้น ธรรมทุกอย่างที่พระพุทธองค์ตรัสก็ล้วนลงในความไม่ประมาทได้ทั้งสิ้น ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยมีประเด็นที่ประสงค์ทำการศึกษาต่อไปอีกเช่น

๑. บทบาทการอนุรักษ์พุทธสถานในประเทศอินเดีย ของสมาคมมหาโพธิ์
๒. อนาคตริก ธรรมปาละ : บุคคลที่ชาวพุทธไม่ควรลืม
๓. การรักษาพุทธศาสนายังไม่ประมาทในโลกปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ปรีดี หงษ์สตัน. “การรื้อฟื้นพุทธศาสนา (Buddhist Revival) ในศรีลังกาภายใต้อาณานิคมอังกฤษช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙”. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๑๒๕-๑๒๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). *จาริกบุญ – จาริกธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ ๔๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.

พระราชธรรมนุณี (เกียรติ สุกิตติ). *เกี่ยวกับอินเดีย*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท วี. อินเตอร์ พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๙.

พระเทพโพธิวิเทศ (วีรยุทฺโธ). *สู่แดนพระพุทธองค์ ฉบับปรับปรุง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อธิฐ หินดินทราย, ๒๕๕๘.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

เสฐียร พันธรัชนี. *พุทธสถานในชมพูทวีป*. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรววิทยากรุงเทพฯ, ๒๕๒๕.

สันติ เตชอัครกุล. *ตามรอยบาทพระพุทธองค์ พร้อมภาพถ่ายพุทธสถานที่สำคัญ*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เจ.ซี.การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๘.

Bhikkhu Sangharakshita. *Bhikkhu Sangharakshita Anagarika Dharmapala*. First Edition : 1952. in Maha Bodhi Society. *Diamond Jubilee Souvenir*.

พระมหาบุญไทย ปุณณมโน. “ประวัติศาสตร์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดีย (ตอนที่ ๑)”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.cybervanaram.net> [๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].

พระมหาบุญไทย ปุณฺณมโน. “ประวัติศาสตร์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินเดีย (ตอนที่ ๒)”. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <http://www.cybervanaram.net> [๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].

เดวิด แมคเคลเลน. “ชีวประวัติ ผลงานของ เดวิด แมคเคลเลนม”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://file.siam2web.com/cmmba/david_mcclelland.pdfGuruOfManagemet:David McClelland) [๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].